

ANGVSTIA (Brețcu)

Dumitru Protase

Numele de *Angustia* (“Αγουστια”) este atestat numai în *Geographia* învățatului grec din Alexandria, Claudiu Ptolomeu (100-170 p. Chr.), care îl menționează în legătură cu luptele din munți în timpul războaielor dintre Traian și Decebal. Acest toponim, care are înțelesul de “loc strâmt”, “spațiu îngust”, “trecătoare”, “pas”, “defileu”, nu se regăsește în nici un alt izvor istoric și de aceea se crede că autorul l-a preluat probabil din *Comentariile* lui Traian sau *Geticele* lui Criton, lucrări azi pierdute.

Localizarea denumirii în teritoriul dacic de la nordul Dunării, într-o regiune muntoasă, cu toate că a fost mult înlesnită și de sensul însuși al noțiunii, totuși s-a făcut nu fără unele dificultăți. Primul care a spus, la 1874, că *Angustia* trebuie localizată în mod sigur la Brețcu a fost cercetătorul sas Carl Gooss. Fără să aducă vreo argumentare, el a afirmat simplu: “*Angustia* fast mit Sicherheit nach Bereczk”. Ulterior, majoritatea istoricilor (unii - R. Vulpe, de pildă - fără a cunoaște părerea lui C. Gooss) au ajuns la aceeași concluzie corectă. Ei au identificat “Αγουστια” de la Ptolomeu cu pasul carpatin de lângă Brețcu, de unde și-a luat apoi numele latin de *Angustia* castrul roman și așezarea sa civilă, care s-au înființat și dezvoltat, în sec. II-III, la poalele versantului transilvan al muntelui, în apropierea trecătorii Oituz. Astfel, în vremea romană, toponimul *Angustia* desemna în primul rând lagărul militar roman cu așezarea sa civilă (*vicus*), dar și trecătoarea (“îngustă”) peste munți.

Castrul roman de la *Angustia* (Brețcu), menționat încă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea de Marsigli, s-a bucurat de numeroase - dar sumare și uneori eronate - consemnări și referințe în literatura arheologico-istorică și geografică germană și austro-ungară din veacul XIX, iar în prima jumătate a secolului XX specialiștii au manifestat un interes din ce în ce mai mare față de acest însemnat obiectiv militar roman. Dar, cu toate acestea, primele săpături și cercetări arheologice sistematice s-au efectuat aici abia după primul război mondial, prin anii 1925-1926, de prof. Em. Panaitescu de la Universitatea din Cluj și apoi, în 1950, de un grup de cercetători condus de prof. M. Macrea de la aceeași universitate clujeană. De menționat că o culegere a tuturor datelor despre castru și garnizoana sa, însoțite de comentarii pertinente, a publicat, în 1944, cercetătorul budapestan Paulovics Istvan, într-o lucrare monografică mai mare, referitoare la frontiera răsăriteană a Daciei romane.

Pe baza informației existente, mult îmbogățită de cercetările arheologice amintite, se cunosc acum o serie de date importante despre tabăra militară romană de la *Angustia* (Brețcu), despre rostul și rolul ei în istoria Daciei romane. Astfel, se cunoaște starea de conservare a ruinelor, orientarea și dimensiunile castrului (178 x 141 m = 2,5 ha), elementele sale defensive (o fază de pământ și alta de piatră), relațiile cu dacii liberi din Moldova, poziția și însemnătatea sa strategică din cadrul limesului roman etc. De asemenea, s-a putut stabili cu ajutorul ștampilelor tegulare că aici au staționat *Cohors I Hispanorum veterana equitata* și *Cohors I Bracaraugustanorum*, trupe de hispani, care au format succesiv garnizoana castrului, de la construirea sa (pe loc nou) în timpul lui Traian (îndată după 106) și până la retragerea armatei romane din această regiune. Complet necercetată a rămas așezarea civilă, iar castrul în totalitatea lui își așteaptă cercetarea în continuare, mai extinsă și stăruitoare.

Dintre materialele de mai mare interes științific descoperite în castru de-a lungul timpului amintim: ceramică romană provincială diversă asociată cu olărie dacică modelată cu mână; ștampile pe țigle și cărămizi cu sigla celor două trupe de infanterie amintite; un tezaur monetar cu piese (denari) emise de la Nero până la Commodus; o diplomă militară din anul 92, eliberată unui marinăr din flota dunăreană (*classis Flavia Moesica*); fibule, monede răzlețe, vârfuri de suliță și de lance, diferite alte obiecte mărunte, obișnuite într-un castru auxiliar de infanterie.

Din punct de vedere administrativ și militar, *Angustia* a făcut parte, sub domnia lui Traian, din Moesia Inferior, iar cele două cohorte erau încadrate în armata acestei provincii. Dar, începând cu Hadrian, teritoriul și trupele de aici, împreună cu întreg sud-estul Transilvaniei și unitățile auxiliare cantonate în această zonă, au fost atașate la Dacia Inferior, împreună cu vestul Munteniei și Oltenia (fără partea ei apuseană). Nu se cunoaște nici un document din care să rezulte că *Angustia* ar fi aparținut vreodată Daciei Superior sau Daciei Apulensis. În schimb, toată documentația existentă arată că ea fusese permanent legată politico-administrativ și militar nu de ținuturile intracarpatiche, ci de cele extracarpatiche. De altfel, se știe că drumul comercial (și nu numai) care pleca de la Barboși (lângă Galați), traversând sudul Moldovei și urcând pe valea Trotușului și Oituzului, făcea legătura cu Dacia transilvană prin trecătoarea *Angustia*, ceea ce sporește considerabil rolul așezării civile și al taberei militare romane.

Importanța strategică și comercială a localității era, așadar, strâns legată de trecătoarea carpatină, peste care se făcea legătura cea mai directă între Dacia romană și regiunea gurilor Dunării ori mai departe, spre litoralul Pontului Euxin. Nu este deloc exclus, ci cât se poate de verosimil, ca drumul pe care, în sec. I-III, se desfășurau relațiile de tot felul între sarmații roxolani din regiunile nord-pontice și frații lor iazigi, așezați în câmpia dintre Tisa și Dunăre, să fi trecut chiar prin acest loc.

Castrul și așezarea civilă de la Brețcu au reprezentat cel mai răsăritean pilon al imperiului roman în această regiune. Împreună cu castelele din Valea Râului Negru (Boroșneu Mare, Comălău) și a Oltului superior (Olteni, Hoghiz, Cincșor, Feldioara, Boița), la care se adugă *Cumidava* (Râșnov) din șesul Bârsei, ea a constituit un focar de civilizație și de propagare a romanității în lumea dacică din sud-estul Transilvaniei.

În perioada postromană și a primelor migrații, nu mai avem date documentare despre *Angustia* propriu-zisă, ci numai despre zona sud-est transilvană în ansamblul ei, unde sunt documentate arheologic numeroase comunități de populație autohtonă daco-romană. Acestea au venit în contact, au conlocuit și conviețuit cu dacii liberi-carpi și cu goții, care, în a doua jumătate a secolului III (carpii) și ne la mijlocul veacului următor (goții), au pătruns și s-au așezat în partea de răsărit a fostei Dacii romane, intracarpatiche. Pasul Oituz, însă, a rămas în continuare punctul cel mai important din Carpații Orientali, pe unde se întrețineau statornic legăturile economice și etno-culturale între Moldova și Ardeal.

BIBLIOGRAFIE

1. Ch. Muller, *Claudii Ptoloma'i Geographia*, tab. XXXVI, Paris, 1901, tab. IX.
2. L.F. De Marsigli, *Description du Danube*, tom. II, Haga, 1744.
3. C. Gooss, în *Programm d'evangelischen Gynnasium in Schässburg*, 1873/74, p. 50.
4. Idem, *Archiv des Vereins f. siebenbürgische Landeskunde*, n.F., XIII, p. 213 și 238.
5. Em. Panaitescu, *Les limes dacique: nouvelles fouilles et nouveaux résultats*, București, 1929, p. 76-77

6. C. Patsch, *Der Kampf um den Donauraum unter Domitian und Trajan*, Wien, 1937, p. 146.
7. R. Vulpe, *În amintirea lui C. Giurescu*, București, 1944, p. 551-559.
8. I. Paulovics, *Dacia keleti hotárvonala ...*, Cluj, 1944, p. 73-81.
9. M. Macrea și colab., în *SCIV*, II/1, 1951, p. 287-296.
10. *Tabula Imperii Romani*, L35, București, 1969, p. 23 și harta.

ANGVSTIA

BREȚCU, COVASNA COUNTY

(Summary)

In order to inform readers, the author traces the history of this Roman civil and military settlement, whose Latin name, Angustia will be our periodical's name, starting with this inaugural volume.

This toponymy is mentioned only in C1. Ptolemeu's *Geographia*, where he makes references to the present Oituz passing from the Oriental Carpathians and the Roman camp, together with its civil settlement (*vicus*), which had been set up after the conquering of Dacia by emperor Traian (a. 106).

The Roman camp is quite well known in the specialized literature. It is part of Dacia's limes and sheltered two troops of the Roman infantry: *Cohors I Hispanorum* and *Cohors I Bracaraugustanorum*. Lying at the feet of the Transylvanian side of the mountains, the Roman camp had the mission to block the possible attacks of the free Dacians from Moldavia.

After the withdrawal of the Roman army and administration from Dacia, during Aurelian Emperor (270-275), we have no documentary information about Angustia locality, *in itself*. In the area, in the South East of Transylvania there are archeological documents about Daco-Roman autochthonous settlements. Beside the natives, the free Dacians, called *carpes*, settled (in the second half of the III-rd century) and the Goths (about the middle of the IV-th century), arrived from the extracarpethian areas.

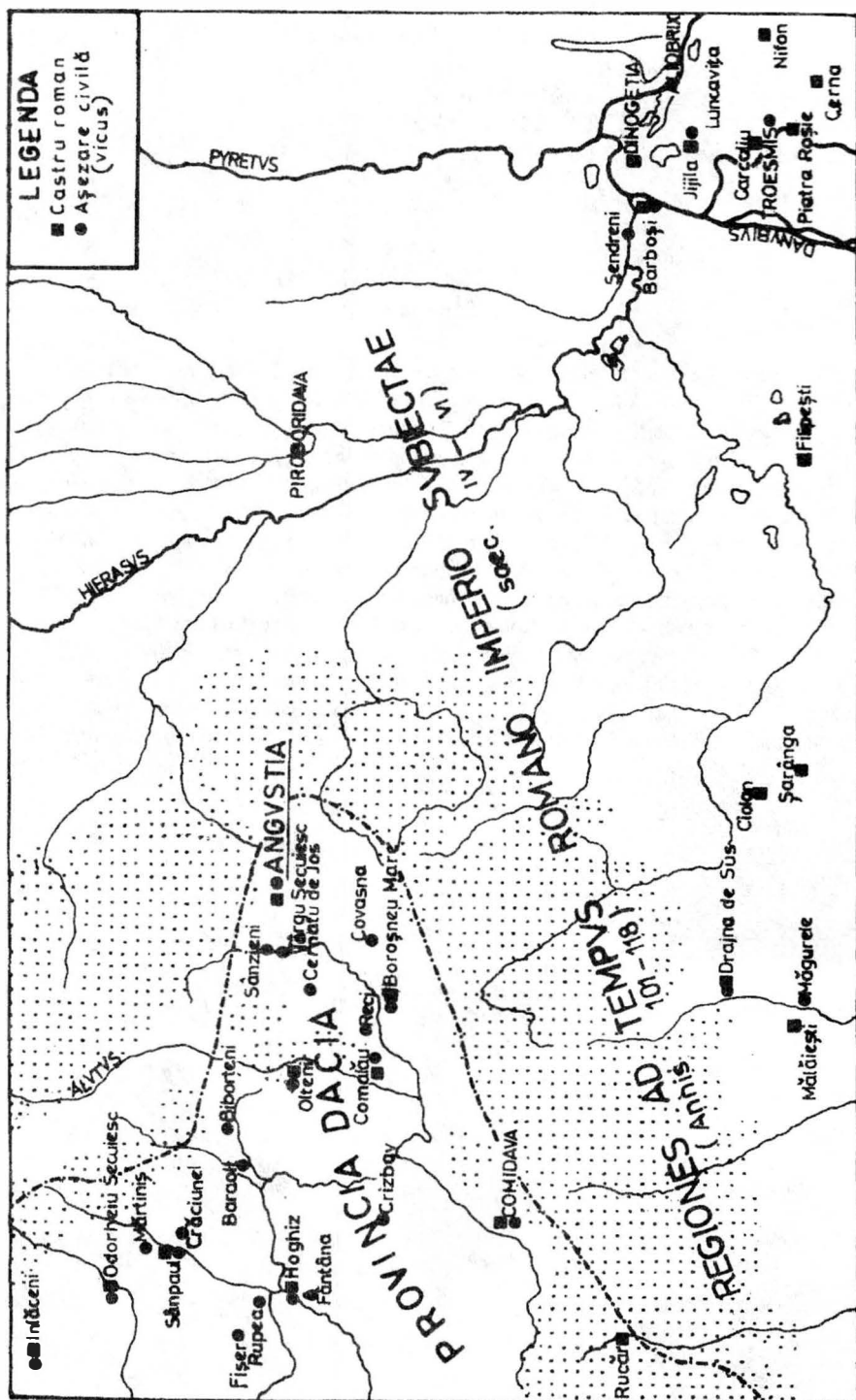

Fig. 1. Angvstia